

פרשת נח

על אילנות יוחסין

חשיבותו של הנושא הנבחר

בפרשת נח מופיע אחד הסיפורים המוכרים ביותר בתנ"ך – סיפור המבול. אולם בחרנו שלא להתמקד בהרס ובחורבן שבמבול, אלא דווקא במציאות שלאחריו – בעולם שנבנה אחרי המבול, ובדורות שנולדו ומילאו את העולם. חידוש זה של אוכלוסיית העולם בא לידי ביטוי ברשימות היוחסין שבפרשה.

אילן יוחסין הוא פרויקט מוכר בבתי הספר, והוא מוטל בדרך כלל על תלמידים בכיתות ו'–ז'. התלמידים מתבקשים לשרטט את אילן היוחסין של משפחתם, ולעתים גם לראיין בני משפחה.

חשיבות הקשר עם הדורות הקודמים רבה, איננו עומדים כאן לבד, איננו הראשונים, איננו יוצרים ופועלים בעולם לבדנו. הדורות הקודמים הם השורש והבסיס – גם במובן הפיזי – הם האחראים לקיומנו, וגם במובן הרוחני – חלקים גדולים מהמטען שנושא כל אחד מאתנו: ידע, מנהגים ותחומי עניין – מקורם בהורינו, בהורי הורינו ואף בדורות שקדמו להם. במדור **מפרשה לדרשה**, נעמה מדברת על תחושות שעלו בה בעקבות כתיבת אילן היוחסין בבית הספר, ועל שעצם ציון שמותיהם של בני משפחתה גרם לה לחוש קשר לדורות הקודמים ולתת להם כבוד.

ייחוס כבוד ומשמעות לדורות קודמים, חשוב במיוחד בדורנו, דור שבו נפוץ הזלזול של בני הדור הצעיר במבוגרים מהם. ייתכן שזלזול זה נובע גם מהפער בין הדורות בתחום הטכנולוגיה, פער הגורם לילדים רבים לראות בבני הדורות הקודמים "פרימיטיביים". בעניין זה, אפשר להסביר לתלמידים, שעם כל הכבוד להמצאת המחשב והאינטרנט, בכל דור הומצאו המצאות בעלות השפעה עצומה למשל: במאה ה-19 הומצאו הטלפון (1876) נורת החשמל והפטיפון (1878), בתחילת המאה העשרים הומצאו המטוסים הראשונים, וכבר לפני יותר מ-70 שנה הגיע האדם הראשון לחלל, וכל זאת בלי כל המידע מהאינטרנט! אז קצת כבוד...

כתוב בפירוש - עוד פירוש על מדור הפרשנות

הפירוש המובא הפעם עוסק בהבדלים בפירוטן של רשימות יוחסין שונות בפרשה שלנו. הרשימה הראשונה שנעסוק בה מופיעה בפרק י"א פסוקים י"כ–ל, ובה מוצגים עשרה דורות מנח ועד אברהם. ברשימה זו כל דור מוזכר בקיצור – בכל דור מוזכר רק צאצא אחד, ואפשר להבין שהבחירה לא הייתה מקרית – המטרה היתה להגיע לאברהם. הרשימה השנייה שנעסוק בה מופיעה בפסוק כ"ז, ובה מתוארת משפחתו של אברהם. הפסוק כאן מזכיר את אָחיו של אברהם ואת אחינו. הפער בין הרשימה המקוצרת לרשימה המפורטת יותר בולט, ובו הפירוש עוסק. פירוש דעת מקרא מסביר שפער בין התיאורים נובע מרצונו של הסופר המקראי להאריך בתיאור מוצאן של דמויות חשובות ולקצר בתיאור מוצאן של דמויות חשובות פחות. ב"בלון" האחרון מוצגת תוספת הנוגעת לחיי הילדים: המשפחה משמעותית ומשפיעה על האדם, ולכן כאשר מדובר על אדם מוכר שהשפיע על חיינו, כמו אברהם אבי האומה, אנו רוצים לדעת על מוצאו ועל משפחתו כמה שיותר, כדי להכיר את הסביבה שבה צמח.

נאה דורש - עוד מילת הסבר על המדרש

במדרש מובא משל הממחיש את הסיבה לציון סדר הדורות מנ"ח עד אברהם. רוב השמות הנזכרים בשושלת זו אינם מוכרים ממקומות אחרים בתורה והשפעתם על תולדות האנושות והיהדות אינה ידועה – מדוע אפוא להזכירם? על שאלה זאת מסייע המשל לענות.

המשל במדרשי האגדה – המשל הוא סוגה נפוצה במדרש, ומטרתה להבהיר רעיון באמצעות סיפור מקביל, אך בהיר יותר. רבים מן המשלים מציגים מלך – משל לאלוהים, ולצדו עבדים, אישה או בנים – בדרך כלל, משל לעם ישראל. ברוב המשלים הקשר בין המשל לנמשל אינו קשר של "אחד לאחד", ובכל ניסיון למצוא הקבלה מלאה ביניהם, ימצאו פערים. לדוגמה, במשל שלפנינו, לפמליית המלך במשל אין תפקיד משמעותי בנמשל, ושלא כמו המרגלית, אברהם לא "אבד" לאלוהים, אלא טרם נולד.

הרחבה על המשל והנמשל – המשל ממשיל את אברהם למרגלית יקרה שנפלה מכתרו של המלך (הוא הקב"ה) לתוך ערמות העפר. ערמות העפר הן משל לדורות הרבים של האנושות, והחיפוש המאומץ והארוך בערמות העפר מעיד עד כמה יקרה הייתה המרגלית למלך.

אם נדמיין את אותו משל ללא תיאור הערמות הרבות והחיפוש בהן – חשיבותה של המרגלית לא היה בולט כל כך. כך גם בנמשל: הפסוקים המפרטים את הדורות הרבים שקדמו לאברהם מדגישים את יחודו של אברהם, את העובדה שאלוהים המתין מאות שנים להיוולדו, ובחר דווקא בו להתחיל את שושלת העם העברי.

מצד שני – לפיתוח הדילמה המוצגת

הדילמה עוסקת בזהות היהודית, שהיא כמובן זהות מורכבת. אחת הסיבות למורכבות טמונה בעובדה שהיהדות היא גם לאום וגם דת וקשה מאוד להפריד בין השניים. בין התלמידים נוכל למצוא מי שישמחו לדעת שהם יהודים ממילא, ולא משנה מה יעשו (כפי שאומרת ליהו), ויהיו מי שירצו ליצוק תוכן "מעשי" להגדרה זו (כפי שאומר מיכה). מטרתנו שלנו, מורים ומחנכים יהודים, היא לסייע לתלמידים למצוא תוכן שיחבר אותם לזהותם היהודית. אצל רוב התלמידים, הבעיה העיקרית היא חוסר הידע, לעתים מתוך חשש להכיר יותר, לעתים מתוך חוסר רצון. ההיכרות עם התרבות היהודית היא הבסיס ליצירת הקשר. אין זה אומר שעלינו לקיים אותה לקבל על עצמנו מצוות כאלה או אחרות, אך עלינו להכיר את המקורות, את הדמויות ואת המנהגים הבונים את המסורת. מתוך ידע זה יוכלו התלמידים לבחור את התחומים הנוגעים להם ואולי אף לפתח אותם.

